

İşıqlı sabahlar üçün, çiçəklənən millət üçün,
düşünərək yaşayanlar üçün, səsi dünyaya yayılacaq bir
gənclik üçün, **parlaq bir gələcək üçün**, xoşbəxt bir
ailə üçün, sevincli qəblər üçün, gülən üzlər üçün,
həyat səhifələrimizi parlaq imza sahiblərinin
qələmi ilə yazmaq üçün

Simurq

Kitabın sahibi

Oxu tarixi

MUMU

İVAN TURGENEV

Rus dilindən tərcümə:

Adil Əfəndiyev

İvan Turgenev 1818-ci il noyabrın 9-da Oryol şəhərində anadan olub. 1833-cü ildə Moskva Universitetinə qəbul olur. 1838-1841-ci illərdə təhsilini Berlində davam etdirir. Orada bir çox tədqiqatçı, filosof və ədəbiyyatçıyla tanış olur. Ona məşhurluq qazandıran ilk kitab 25 hekayədən ibarət olan “Ovçunun xatirələri” əsəri olur. 1862-ci ildə dünya ədəbiyyatının incilərindən olan “Atalar və oğullar” romanını yazır. Rusiyada üzləşdiyi bir sıra haqsızlıqlara görə yazıçı Fransaya köçür. Parisdə yaşadığı illərdə Qustav Flober, Emil Zolya, Henri Ceyms kimi dünya şöhrətli yazıçılarla dostluq münasibətləri qurur. 1879-cu ildə Oksfordun fəxri doktoru adına layiq görülür. Turgenev 1883-cü ildə Paris yaxınlığındakı bir qəsəbədə dünyasını dəyişir.

Adil Əfəndiyev 1907-ci il oktyabrın 30-da Bakıda anadan olub. Adil Əfəndiyevin uşaqlıq illəri çox qarışıq bir dövrə təsadüf edir. Çətinliklərə baxmayaraq, orta təhsilini müvəffəqiyyətlə başa vurur. Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki BDU) Şərqşünaslıq fakültəsinə qəbul olur. Əmək fəaliyyətinə 1924-cü ildə “Kəndli qəzeti”ndə başlayır. Sonrakı illərdə “Azərnəşr”də korrektor, tərcüməçi, redaktor, şöbə müdiri işləyir.

Görkəmli maarif xadiminin yaradıcılığında tərcüməçilik özünəməxsus yer tutur. Müxtəlif illərdə İ. Turgenev, A. Puşkin, L. Tolstoy, M. Tven, C. Oldric və digər müəlliflərin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə edir. Hərtərəfli yaradıcılıq fəaliyyətinə görə “Şərəf nişanı” ordeni və müxtəlif medallarla təltif olunur. Adil Əfəndiyev 1973-cü ildə Bakıda vəfat edir.

Personajlar

Qavrila

Dul xanım

Tatyana

Kapiton-pinəçi

Lyubov Lyubimovnaya

Stepan

Yeroşka

Gerasim

Vaxtilə Moskvanın ucqar küçələrinin birində ağ sütunlu, çardaqlı və çəpəki eyvanlı boz bir evdə xeyli nöqə və qulluqçusu olan dul bir xanım yaşayırdı. Onun oğulları Peterburqda qulluq edirdilər, qızları isə ərə getmişdilər. Xanım öz evindən nadir hallarda çıxır, qocalığının xəsis, cansıxıcı illərini tək-tənha keçirirdi. Ömrünün fərəhsiz və tutqun gündüzü çoxdan keçmişdi, axşamı isə gecədən də qara idi.

Xanımın nöqələri içərisində ən qəribəsi – boyu iki arşın on iki verşok,¹ pəhləvan gövdəli, anadan-gəlmə lal doğulmuş dalandar² Gerasim idi. Xanım onu kənddən gətirmişdi. O, kənddə xırdaca bir daxmada qardaşlarından ayrı yaşayır və töycünü³ də, az qala, hamıdan düzgün ödəyən bir kəndli hesab olunurdu. Təbiətin çox böyük qüvvət bəxş etdiyi Gerasim dörd adamın işini görürdü. Hər iş onun əlin-

¹ 4,4 sm-ə bərabər uzunluq ölçüsü – Red.

² Evin həyatına baxan; həyatı, küçəni süpürən xidmətçi, süpürgəçi – Red.

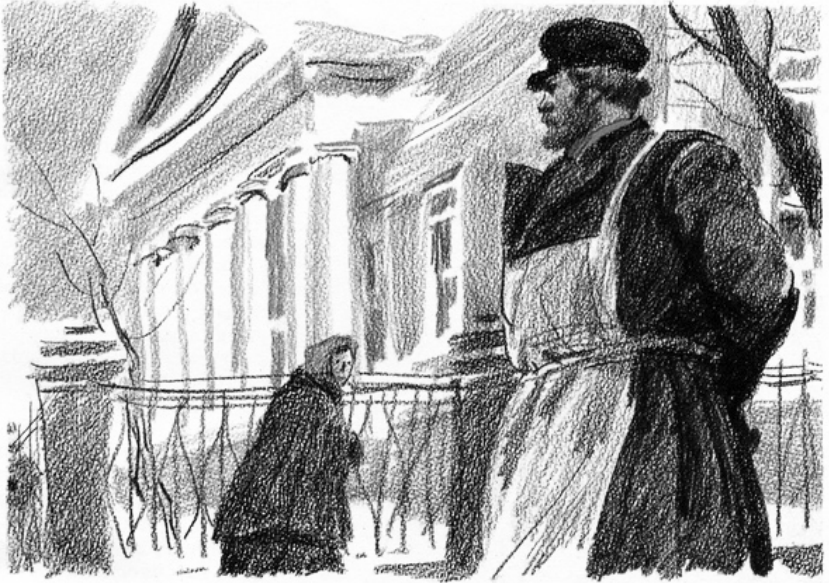
³ Keçmişdə kəndlilərdən alınan vergilərdən biri – Red.

də sanki muma çevrilərdi; yer şumlayan zaman iri əllərini var qüvvəsi ilə xışa basıb elə bil atın köməyi olmadan təkbaşına yerin möhkəm sinəsini yarındı, ya da Pyotr günü ot çalınanda əlindəki dəryazı cavan qayınağacı meşəsini kökündən doğramaq istəyirmiş kimi var gücü ilə işə salanda, üçarşılıq zəncirlə taxıl döyəndə və bu vaxt çiyinlərinin bərkiymiş uzunsov əzələləri ling kimi qalxıb-enəndə ona tamaşa etmək adama ləzzət verirdi. Həmişə susması yorulmaq bilmədən işləyən bu adamı daha əzəmətli göstərirdi. O, bacarıqlı bir kəndli idi, şikəstliyi olmasaydı, hər bir qız ona həvəslə ərə gedərdi. Lakin budur, Gerasimi Moskvaya gətirdilər; ona çəkmə aldılar, yay paltarı, qış kürkü tikdirdilər, əlinə süpürgə və bel verib dalandar təyin etdilər.

Yeni yaşayışı əvvəllər onun heç xoşuna gəlmədi. Uşaqlıqdan çöl işlərinə, kənd həyatına öyrəşmişdi. Öz bədbəxtliyi üzündən insanlarla ünsiyyət bağlamayan Gerasim məhsuldar torpaqda bitən ağac kimi lal və qüdrətli böyümüşdü... Şəhərə köçürüldəndən sonra o, başına nə iş gəldiyini başa düşmürdü, darıxırdı, qurşağa qədər göy ot bitən zəmidən yenicə tutulub dəmiryol vaqonuna qoyulan, kök gövdəsini gah qığılımlı tüstü, gah da dalğalı buxar büürüyən, taqqıltı və uğultu ilə aparılan, həm də hara

aparıldığını bilməyən cavan, sağlam bir öküz kimi çasıb-qalmışdı. Yeni vəzifəsi işlərindən sonra Gerasimə oyun-oyuncaq kimi gəlirdi. O, yarım saata bütün işlərini görüb qurtarır, ya həyətin ortasında dayanaraq ağzını ayırıb gəlib-gedənlərə baxır, sanki düşdüyü sirli vəziyyətin həllini tapmaqda onlardan kömək istəyirdi, ya da tənha guşəyə çəkilərək süpürgəni və ya beli bir qırağa tullayıb üzüstə yığılır, sinəsini yerə verib kəməndə düşmüş heyvan kimi saatlarla hərəkətsiz qalırdı. Lakin insan hər şeyə alışır. Gerasim də, nəhayət, şəhər həyatına alışdı. Onun

işi çox deyildi; bütün işi-gücü həyəti təmiz saxlamaq, gündə iki dəfə çəlləklə su gətirmək, mətbəx və ev üçün odun daşıyıb yarmaq, özgələri həyəətə qoy-mamaq və bir də gecələri keşik çəkməkdən ibarət idi. Öz vəzifəsini Gerasim səylə yerinə yetirirdi: heç vaxt həyətdə nə bir talaşa, nə də zibil gözə dəyməzdi, onun ixtiyarına verilən əldən düşmüş sudaşıyan yabı⁴ palçıqlı bir yerdə ilişib qalsaydı, o, çiyi ilə itələyib yalnız içində çəllək olan arabanı deyil, atın özünü də yerindən tərpədərdi; odun yarmağa giri-

⁴ Arıq, əldən düşmüş, yaraşıqsız at – Red.

şəndə balta əlində şüşə kimi cingildəyər, odun parçaları və talaşalar ətrafa səpələnərdi; özgələri həyə-tə buraxmamağa gələndə isə... bir gecə iki oğrunu tutub baş-başə elə vurmuşdu ki, onları polisə apar-mağa da ehtiyac qalmamışdı və bu hadisədən sonra ətrafda hamı ona hörmət etməyə başlamışdı; hətta gündüzlər yoldan keçən, fırldaqçı, tanış olmayan adamlar da zəhmli dalandarı görəndə əllərini yellə-yir və onun üstünə çığırırdılar, guya o bunların çı-ğirtısını eşidəcəkmış. Digər nökrə və qulluqçularla Gerasim dostluq etməsə də, onlar hamısı Gerasim-dən çəkinirdi. Gerasim onları öz adamı hesab edir-di. Onlar Gerasimə işarə ilə başə salırdılar, o da on-ları başə düşür, bütün əmrləri dürüst yerinə yetirir-di. Lakin Gerasim öz hüquqlarını da bilirdi, nökrə-lərin xörək yediyi otaqda heç kəs onun yerini tut-mağa cürət etmərdi. Ümumiyyətlə, Gerasim zabitəli və ciddi adam idi, hər bir şeydə qayda-qanun xoş-lardı. Hətta xoruzlar belə onun yanında döyüşməyə cürət etməzdi, yoxsa qiyamət qopardı. Gerasim on-ları döyüşən görsə, o dəqiqə ayaqlarından tutar, ha-vada çarx kimi on dəfə fırladıb hərəsini bir tərəfə tul-layardı. Xanımın həyətində qaz da saxlanırdı; mə-lumdur ki, qaz lovğa və ağıllı quşdur, odur ki, Gera-sim qazları çox istəyər, onlara qulluq edib bəsləyər-

di; elə onun özü də təşəxxüslü bir erkək qaza oxşayırdı. Gerasimə mətbəxin altında balaca bir daxma ayırmışdılar; o, daxmanı öz səliqəsi ilə düzəltdi, özünə palıd taxtalarından dörd kötük üstündə çarpayı – əsl bir pəhləvan çarpayısı düzəltdi; bu çarpayının üstünə yüz pud ağırlığında yük qoysaydın, yenə əyilməzdi. Çarpayının altında möhkəm bir sandıq vardı, küncdə yenə də o cür möhkəm ağacdan düzəldilmiş balaca bir miz, mizin yanında isə üç-ayaqlı kətil qoyulmuşdu. Kətil elə möhkəm və yastı-yapalaq idi ki, bəzən Gerasim onu yuxarı qaldırıb sonra əlindən yerə buraxar və gülümsəyərdi. Daxmanın qapısına girdə, kömbəyə oxşayan qara bir qıfıl vurur, açarını həmişə öz yanında – kəmərinə gəzdirərdi. O, daxmasına başqalarının gəlməsini xoşlamazdı.

Bir il beləcə gəlib-keçdi; ancaq ilin axırında Gerasimin başına bir hadisə gəldi.

Qapısında Gerasimin dalandar işlədiyi qoca xanım hər şeydə qədim adətləri gözləyir və çoxlu qulluqçu saxlayırdı: onun evində paltaryuyanlar, toxucular, dülgərlər, kişi və qadın dərzilərdən başqa həttə bir sərrac⁵ da vardı, o eyni zamanda baytar həki-

⁵ Yəhər və sair qoşqu ləvazimatı qayırb satan adam – Red.

mi, nöqərlər üçün də ara həkimi hesab olunurdu; bunlardan başqa, xanımın xüsusi həkimi, bir də Kapiton Klimov adında əyyaş bir pinəçisi vardı. Klimov özünü incidilmiş, layiqincə qiymətləndirilmiş və Moskvanın ucqar bir yerində işsiz qalmağa deyil, paytaxtda yaşamağa layiq elmlı bir adam hesab edirdi; içəndə də özünün dediyi kimi, təmkinlə və döşünə döyə-döyə məhz dərdinin çoxluğundan içirdi. Günlərin birində xanım onun barəsində eşik-ağası Qavrila ilə söhbət etməyə başladı; Qavrılanın təkcə sarı gözlərinə və ördək burnuna baxanda düşünmək olardı ki, tale onu rəhbərlik üçün yaratmışdır. Xanım dünən küçədən sərxoş halda tapılıb gətirilən Kapitonun əxlaqca pozğun olmasından da nışaraq heyifsilənirdi.

O birdən:

- Qavrila, sən bilən, onu evləndirsək, necə olar?
- dedi. – Bəlkə, onda ağı başına gəldi.

Qavrila:

- Nə üçün də evləndirməyək? – cavab verdi. – Olar, lap yaxşı olar.
- Yaxşı, görəsən, ona gedən olarmı?
- Əlbəttə. Ancaq siz bilən yaxşıdır. Hər halda, bir şeyə yaraya bilər, o da özü üçün bir adamdır.